

--- No.

--- Rám azt mondta a Karkó Laco, hogy egy méter kukoricát loptam, ami 100 korona. De Karkó Laco három hold földet árendál a faluban, hát a majori lovakon dolgozza be. Hát nem többet lop ő mint száz koronát egy évben?

--- Gazemberek! --- sziszegte az úr.

--- A Szilaj Fero is...

--- No, csak mondjátok! Most ismerem meg én csak a majoromat.

--- Ismerje meg! Ha az egyik árulkodhat kisbűnű emberre, a másik is árulkodhat a nagybűnű emberre.

--- Rendet teremtek itt! Fölmondok az összes embernek! Itt én rendet teremthetek az ilyen tolvaj bandában.

Most áll a küzdelem, hogy utálkozzunk rajta.

Mégis belőlük fog kinőni a szebb világ fája.

Mert ha már mind leváltották egymást a ferde bűnösségben, akkor kezdet köll fogniuk és egybeülekezve köll kilépniük.

HENDRIK DE MAN REVIZIÓJA

(A belga szociáldemokrata munkaterv)

Irta: SANDOR PÁL (Budapest)

Vannak, akik azt állítják, hogy Hendrik de Man a *Psychologie des Sozialismus*-ban kifejtett antimarxista álláspontját későbbi munkáiban de különösen a legutóbbi, 1933-ban megjelent *Die Sozialistische Idee*-ben revideálta és — mint ő maga aposztrofálja — „az egykori eretnek vizsgatért volna a marxista egyház kebelébe“. (Soz. Idee. 5.) Alapítják ezt a véleményt pedig nem is annyira arra az újbóli gyakorlati tevékenységre, amelyet de Man a belga munkáspártban kifejt — mert hiszen a II. Internacionálé pártjához tartozandóság és abban vezetőszerep vitel még nem kötelez Marx tanainak elfogadására — hanem inkább de Man említett könyvének egyes kitételeire, mint pl. hogy „minden társadalmi fejlődésfolyamat dialektikus természetére vonatkozólag Marx alapfelfogásának helyessége igazolódik“ (Soz. Idee 10.) vagy hogy „a marxai társadalomszemlélet dialektikus módszerének termékenységére még egyáltalán nincs kimerítve“ (u. o.), stb.; továbbá arra, hogy a polgári kultúra szellemtörténetének leírásánál minduntalan kénytelen visszamatolni gazdasági-termelési jelenségekre, — vagy arra, hogy a reformizmust és bürokráciát olykor alig kevésbé kemény szavakkal illeti mint pl. az orosz forradalmat.

Mi ebben a kérdésben magának de Mannak az álláspontja? Elsősorban a tiltakozás, — amiben nem is lehetne kivetnivalót találni. Mert egyrészt de Man Marxot nem cáfolni, hanem félretolni, aktualitását elveszettnek, elavultnak deklarálni, legjobb esetben hivatását betöltöttnek feltüntetni igyekezett. Másrészt szellemtörténeti fejtegetésekben nincs olyan polgári tudós, aki ne volna kénytelen tudomásul venni a társadalom-gazdasági miliőt, — de nem mint meghatározót, hanem mint párhuzamos jelenséget, a kultúra színterét, hasznos, gyümölcsöző mellékszempontot. Ennél többet azonban de Man sem tesz, — amennyiben módszere marad, ami volt, a pszichológia s nem a történelmi materializmus. Ideológiai jelenségekben ellentéteket felfedezni és nem ellentmondásokká, tehát értéktelenné nyilvánítani pedig még nem dialektika, — vagy ha az, akkor legfeljebb hegeli, de nem marxai. S végül: a bürokrácia bírálata egymagában még egységfrontképesség sem tesz.

A tiltakozásnak a formája az, ami feltűnik. De Man ebben a könyvében is kijelenti: „a „marxizmusról“, melynek „legyőzését“ a Psychologie-ben képviseltem, ma sem vélekedem másképp mint akkor“ (Soz. Idee 5.) ám: hogy ehhez a vélekedéshez fokozott jogot formáljon, még tovább megy Marx és a marxizmus szembenállításában: szerinte a „marxizmus“ Marx történetfilozófiájából vulgáris racionalizmust, a társadalmi dialektikából lapos miliélméletet, az osztálystratégiából érdekopportunizmust csinál (u. o); viszont, ha Marxt most közelebb érzi magához, az nem rajta, hanem Marxon mulik: közben megjelentek Marx hátrahagyott munkái, a Deutsche Ideologie egyes ismeretlen részei és közgazdasági-filozófiai kéziratok 1844-ből, „amelyek a marxi alkotás képét lényeges vonásaiban megváltoztatták“ (10). Ezáltal fejfogositottnak érzi magát arra, hogy a dialektikus materializmust részekre bontsa és szembeállítsa a szerinte helyes „fiatal marxi“ dialektikus realizmust“ a szerinte helytelen „későbbi marxi“ „kauzális materializmussal“ (11). A végcél a közismert reformista tétel: ha Marx ma élne, — de Man lenne.

Ehhez a végcélhoz különféle utakon igyekeznek eljutni. Az egyik az, hogy a tiltakozás nem a cáfolás, hanem az önálló állítás mezébe öltözik: Van választóvonal Marx és de Man között, — mondja — de a választóvonal össze is köt, közös érintkezési felületet ad és amit Marx véghezvitt a közgazdaságban, ugyanazt a munkát igyekeznek teljesíteni ő a kulturfronton. Ez a párhuzamos feladat az időnek és tárgynak megfelelően szükségszerűen különbséget kell, hogy felmutasson: de nem revizionizmusról, nem reformizmusról, hanem reformációról van szó (6). A marxizmus tagadása, a „nem“-nek ez a „pszichológiai ütése“ szükséges antitézise kellett legyen e reformáció, mint szintézis lehetővé tételére. A Psychologie des Sozialismus a negáció, — a Sozialistische Idee a negáció negációja, a szintézis; nem tagadása, hanem betetözése Marxnak.

El lehetne itt mondani, hogy a Psychologie-nek nincs negatív jellege, hanem nagyon is szintetikus, — az antimarxista érvek és ezek alátámasztására alkalmasnak vélt „tények“ magasabb, módszeres szisztémája és kérdezni is lehetne, hogy micsoda „tények“ voltak azok, amelyek pozitív elméletének alapjául szolgáltak és rövid pár év alatt szertehullottak a világválság következményeképp. Bernstein és a többi reformisták „tényei“ legalább pár évtizedig tartották magukat, a „reformációra“ sürgető tények pár esztendő leforgása alatt szétporladtak, s ugyanakkor a csaknem évszázados marxi tények régi fényükben ragyognak.

De lényegében nem erről van szó; hanem arról, hogy de Man ezzel a munkájával, a Soz. Idee-vel lezártnak tekinti élete egy periódusát: „Most, amikor erre a kérdésre (mi a teendő?) megtaláltam a választ, amely legalább annyira terjed, hogy visszaadja saját tevékenységemnek a célbizonyosságot, búcsút veszek elméleti irodalmi munkásságomtól, hogy ismét elfoglaljam azoknak a sorában a helyem, akik nem annyira a szocializmus tudományos megalapozásával, mint inkább annak gyakorlati megvalósításával törődnek“ (12.)

Innen indult ki és most ide tért vissza. A kiindulópont: 1909, a belga munkáspárt dilemmája, hogy résztvegyen-e egy antiklerikális blokkban és egy liberális kormányban. De Man akkor Louis de Brouckere oldalán állt, a „marxista“ szárnyon, amely a kormányban való részvétel ellen küzdött és speciálisan de Man a belga reformizmus ellen, amelynek szerinte (H. de Man: Die Eigenart der belgischen Arbeiterbewegung. Ergänzungsheft zur Neuen Zeit, No. 9. 1911. III. 10., 17. lap) az az elmélete, hogy nincsen elmélete. A szakszervezeti jelenség és szövetkezeti kapitalizálódás ellen a „marxista“ elmélet Kautsky által fent élével küzd, hogy pár évvel később, 1914-ben sovíniszta lendülettel önként jelentkezék katonának és nemzeti hősként harcoljon Németország ellen. E „dialektikus ugrás“ egy időre nyakát szegte

„marxista“ tevékenységének. A „theoretikus elmélyedés“ és tanulmányutak (Amerika, Németország) következtek, melyek gyümölcse a Psychologie des Sozialismus, Der Kampf um die Arbeitsfreude, stb., — és — egyelőre — záróköve a Sozialistische Idee. A szintézis teljes: újból a belga munkáspárt élén (mellesleg egyben a belga Nemzeti Bank „tudományos konsultense“), valóságos világrészeket, a filozófia egét és a háború poklát bejárva, mint Faust, hogy megmentse a munkásság lelkét. Előbb a boche-izmustól, utóbb a boisevizmustól.

Mert ez a lényege a Sozialistische Idee-nek. Nem a marxizmushoz való visszatérés az ő, „megtérése“, hanem visszatérés az imperialista frontra, amely most nem a német határnál huzódik, hanem a dolgozók lelkében. Az ellenség itt bent van — idézi de Man Liebknechtet, de ezt többféleképpen lehet érteni.

Es de Man így érti: „A válság a népjóléti szocializmus illúzióját kegyetlenül szétrombolta. Aki a reformerek között forradalomellenes volt, az ma többé nem reformista, hanem konzervatív. Aki a reformra való törekvést komolyan gondolta, az forradalmár lesz, minthogy a mai fennálló renden belül nem lát lehetőséget a reformra“ (Anna Siemsen, — idézi de Man: Soz. Idee, 304.) A reform megváltó erejében való hit, a szocializmusba való belenövés elképzelése a válság és fasizmus árnyékában elvesztette a forradalmi mozgalmat letartó erejét. A tennivaló tehát „a reformista akciómódszerebből a radikálisba való átmenet“ (327) megteremtése, de úgy, hogy „a reformizmus zsákuccájából való kijövetel egyuttal létrehozza annak a legfontosabb feltételét is, hogy az antiforeformizmus is kikerüljön a polgárháborús romantika zsákuccájából“ (341—342.)

Az első lépés ehhez de Man szerint a munkáspártok gyakorlati minimál-programja és az elvi maximálprogramm közötti ellentétének, a végcél és eszköz elválasztásának megszüntetése. (327.) Sőt általában: a programok megszüntetése. A program helyét el kell hogy foglalja a terv (328.) A terv, amely „mint a szocialista akció új fázisának kifejezője és jelképe azt jelenti, hogy a termelési rend megváltoztatását közvetlen követeléssé kell tenni“ (u. o.) Ez a megváltoztatás bizonyos sorrendű szocializálást jelentene, de nem úgy, mint ahogy Adolf Löwe nevezte, hogy a kapitalista csuka-tóba néhány szocialista pontyot eresszenek, hanem fordítva „néhány szocialista csukát a kapitalista ponty-tóba kell beleereszteni“, mert ezáltal a „pontygazdaság egészségesé válik“ (331.) Nehéz e képies beszédhez nem asszociálni a Macdonald-i elméletet, mely szerint csak az egészséges gazdaságot lehet társadalmiasítani s így Macdonald és de Man egységfrontot alkotnának a válságba jutott kapitalizmus egészségesé tételére. E processzus véghezvitelére de Man megfelelő munkatársakról is gondoskodik: „a mostani termelő és pénzügytechnikai körökből“ (331.) rekrutálódó emberek volnának ezek, akik szívesebben dolgoznának az új uraknak, mint a „résztvényeseknek, felügyelőbizottsági tagoknak és vezérigazgatóknak“ (u. o.), különösen akkor, ha szocializálás nem a bürokratikus államkapitalizmus kompetenciájának kiterjesztését, hanem „az osztálytársadalmat felforgató igazi társadalmiasítást jelenti, amely a szocialista szakszervezetek oldaláról a termelők hozzászólási jogát és a szocialista szövetkezetek részéről a fogyasztók hozzászólási jogát szervezi“ (328.)

A második lépés az, hogy ennek a tervnek minden részletében kidolgozott elgondolásnak kell lennie, úgy, hogy az „mint kormányprogram azonnal kivihető legyen“ (329). Minthogy pedig e terv szerint csak „a bank és hitel-szervezet, közvetlen utána pedig a nagy kapitalista kulcsiparok társadalmiasításáról van szó, amelyek már a monopolista koncentráció stádiumába léptek és azokban az országokban, amelyekben a nagybirtokosok osztálya még megvan, a nagybirtok kisajátításáról“ (328), — fennmarad a gazdaság egy

tekintélyes privátkapitalista szektora, amelyet ellentétben az orosz „rosszuliskerült kísérletezéssel“ (332), nem liquidálni, hanem épp ellenkezőleg „lehetőleg fenntartani, sőt kiépíteni kell“ (u. o.) Mi más ez, mint a válság következtében bajbajutott bank- és hitelszervezetek „államosítása“ a Hitler-előtti Németországban, a tönkrement iparvállalatok államosítása Olaszországban és a szabad szektor, a kispolgárság mint tömegbázis gazdasági megerősítésének programatikus törekvése az összes fasiszta szociálpolitikákban? És aztán: bizonyára nemcsak abban, hogy egyrészt a „szocializálás“, másrészt a kispolgárság megerősítése, kinek a javára és kinek a terhére történik, hanem abban is van dialektikus különbség, hogy mindezeket kik hajtják végre. Ezért lesz a de Man-féle terv harmadik lépése „egy akcióprogram kidolgozása, amely egyúttal a még oppozícióban álló szocialista mozgalom számára a lényeges agitációs program és a hatalomhoz jutott mozgalom számára a lényeges és közvetlenül kötelező kormányprogram volna.“ (334.)

Ne elégedjünk meg a kit-kinek problémájának a felvetésével a fasiszmus és szociálfasiszmus viszonyára való utalással; ne kutassuk most azt sem, hogy rész-szocializálás, a társadalmi struktúra egészének meg-nemváltoztatása csak a kapitalizmusnak a hasznára és erősítésére válik, mit a ponty-gazdaság példájával egyébként, mint láttuk, de Man is elismer, — hanem gondoljuk végig a de Man tervét és vizsgáljuk meg a kérdést, amelynek megválaszolása tulajdonképpen az előfeltétele minden további „tervnek“, a hatalom meghódításának a kérdését. Mert aligha hisszük, — bár de Man pl. a fenti mondatában is igyekszik a kettőt legalább szinonimaként használni, — hogy de Man az esetleges munkáskormányokat a hatalom meghódítóiként tekintené. A kisebbségi kormányról, amelynek az élete a polgári többség kénye-kedvének mulik, de Mannak is megvan a véleménye; a diktatúrát elveti. Megmarad tehát számára egyedüli utnak a demokratikus többség, — az a demokrácia, amelyet a kisebbségben maradt kapitalizmus is komolyan vesz és respektál és túri, hogy a szocialista többségű parlament és kormány a szocializálási törvényt végre is hajtsa és elvegye tőle a termelőeszközök monopóliumát. Ha de Man ezt így leírná és ezt vallaná, akkor azt kellene mondanunk az Ur savaival: hódolat illeti őt, nem bírálat. Azonban: éppen arra kell a terv-theoria, hogy erre a kérdésre ne keljen nyíltan felelni, hogy ez a probléma kikapcsolódjék a munkásmozgalomból, hogy behunyta szemü ugrás legyen a jelenből a jövőbe. Egy hiatus, amelyet a jövő elképzeléseinek konkrét vágyától elvakult hívó ne vegyen észre. Az a hiatus, amely fennáll az oppozícióban lévő tervkivácsolók és a hatalmon, tényleges hatalmon lévő, nem megsemmisített, hanem önmagát készségesen megsemmisítő ellenhatalom fölött lebegő szocialista kormány között.

De a teljes elhallgatás nem volna egészen célravezető. Hogy ez a hiatus ne érződjék fel a gondolkodó, a theoretikus számára sem, ahhoz bizonyos mellékvágányok szükségesek. Az egyik mellékvágány a de Man-i államelmélet, a másik a szocialista embernevelés problémája. Az állam ugyanis de Man szerint nem az uralkodó osztály hatalmi szerve, mint a marxizmus tanítja, — nem is osztályok fölötti organum, mint a polgárság igyekszik bizonyítani, hanem, ha már kell egyáltalán osztályviszonylatokról beszélni: a két osztály, a proletáriátus és polgárság között lévő szervezet, amelyet az intelligencia, mint külön önálló osztály reprezentál. „A hatalom összes funkcióit ma már az intellektuelek gyakorolják — írja (Intell. u. Soz. 33.), — de idegen érdekek szolgálatában. Mily könnyen rájöhethének a gondolatra, hogy ezeket a funkciókat arra használják ki, hogy a hatalmat is — legalább is sokkal több hatalmat, mint amennyiük van — saját maguk számára vegyék igénybe.“ Ez az elmélet, amelyet pl. avval akar alátámasztani, hogy az 1924-es Macdonald-féle munkáskormány mint kisebbségi kormány egy napig sem maradhatott volna hivatalában, ha az intelligencia döntő része (tehát nem a polgárság)

fair play-t nem adott volna neki" (Fych d. Soz. 288.), egyfelől megakadályozza azt, hogy a „terv“ megvalósításának lehetővé tételére a cselekvés ne az állam ellen irányuljon, „a kapitalista gazdasági rendből szocialistát alakítani“ ne abban álljon, hogy „az államtól a hatalmat elvegyük, amivel ma rendelkezik, sem pedig a hatalmat meghódítsuk, amit az állam ma a kapitalista gazdaság fölött gyakorol“ (Soz. Idee 343.) A „terv“ elfogadása és követése tehát egyértelmű lenne az állammal való szembenállás megszüntetésével, ami de Man szerint annál is inkább elérhető, mert hiszen „a munkásság joggal láthatja a demokratikus államban az ő harcának támaszát“ (Psych. 360.), nem beszélve arról, hogy „a szocialisták egész Európában a tulajdonképpeni államfenntartó párt lettek“ (u. o.)

S ha már most úgy áll a dolog, hogy „az intelligencia a tulajdonképpeni kormányzó osztály a mai társadalomban“ (I. m. 294.), akkor igazán egyszerűvé válik a probléma, hogyan alakuljon át a kapitalista társadalom szocialistává: ennek az intelligenciának kell szocialistává válnia. Hiszen ma is „a kapitalizmus kevésbé a kapitalista osztály uralmát, mint inkább a kapitalista gondolkodásmód uralmát jelenti“ (296), ezt a gondolkodásmódot kell tehát megváltoztatni, szocialistává tenni, s akkor megváltozik, szocialistává lesz maga a társadalom is. Éppen ezért a hangsúly nem a gazdaságon és politikán van, hanem a kulturán. A kettő között ugyanis az a különbség, hogy az előbbieket az intézmények, az utóbbi pedig az ember megváltoztatására irányul. „Arról van tehát szó, hogy a viszonyok megváltoztatását az emberek megváltoztatásával kell elérni, nem pedig mint az intézményes akciónál az emberek megváltoztatását a viszonyok megváltoztatásával“ (Soz. Idee 14.) Ennek az utnak nemcsak elméleti, hanem gyakorlati jelentősége is van: a gazdasági-politikai harc mindig avval a céllal indul, hogy „az ellenféltől valamit elvegyen. A munkáskulturmozgalom nem egy fennálló tárgyért történik, hanem a környező világon tullekvő elképzelt célért“ (15.) Magyarul: igyekezzünk úgy szocialista világot teremteni, hogy az a kapitalizmustól ne vegyen el semmit, hogy az a kapitalistáknak ne fájjon, azt észre se vegyék.

A csendben-szocializmusnak ez az az elmélete, amelynek megalapozása után de Man szerint csak a tett következhetik (343). El is következett és pedig kellő sikerrel. A tett volt a belga szociáldemokrata munkáspárt (POB) 1933. dec. 24–25-i kongresszusán a de Man által kidolgozott terv elfogadása, — a siker: hogy a II. Internacionálé 1934. májusi felhívásában ezt a tervet, mint azt az utat ünnepli, amelyen a szociáldemokráciának a jövőben haladnia kell. És siker: mert ezzel a tervvel a POB vezetői egyelőre feltartóztatták a párt fenyegető kettészakadását, amit nem tudott megakadályozni sem az angol munkáspárt, sem a francia szociáldemokratapárt, a német emigrációs SPD számtalan frakcióra bomlásáról nem is beszélve. (E. Varga-Bericht, 1934. V. 28.)

A kongresszusi terv azokon az alapelveken épül, amelyeket de Man a Sozialistische Idee-ben kifejtett. Ugynevezett „vegyes gazdasági rendszert“ kíván megvalósítani, egy szocializált gazdasági szektort (hitel- és bankszervezet, kulcsiparok) és egy magángazdasági szektort. Ez utóbbi fasizálási tendenciáira már de Man könyvével kapcsolatban rámutattunk; ki kell azonban emelnünk egy esetleges „szocialista kormányznak“ e szektor tökései számára kilátásba helyezett szép terveit: Nemcsak hogy „megmarad a szabadverseny mai rendszere, sőt meg kell szabadítani a monopolkapitalizmus minden bilincsétől.“ (A belga szocialista párt munkaterve, Népszava, 1934. I. 10.), — hanem feltétlenül szükséges még „a mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi profit stabilizálása“ (u. o. Népszava, 1934. I. 12.), valamint „olyan állampénzügyi politika“ (eredetiben „adópolitika“), amely a költségvetésnek a felélénkítő gazdasági forgalomból származó többleteit arra használja fel, hogy a termelésre és kereskedelemre nehezedő állami terheket (eredetiben „adókat“)

csökkenthesse" (u. o.) A közép- és kiskapitalistákról tehát szeretettel gondoskodás történik. Lássuk most, hogyan dönti meg a terv a nagykapitalisták gazdasági hatalmát, hogyan veszi köztulajdonba a bankokat és kulcsiparokat, hogy áll a dolog „a kisajátítók kisajátításával?” A terv elsősorban is Állami Hitelintézet létesítését írja elő, hogy azután „mindazokat a részvényeket erre az intézetre ruházzák át, amelyeknek átvétele szükséges ahhoz, hogy teljes befolyást biztosítsanak számára a hitelmonopóliumot jelenleg együttesen élvező nagy bankszervezetek vezetésében... A szükséges részvények megszerzése vagy egyszerű átruházással való közérdekből végrehajtott kisajátítással történik. A kártalanítás az Állami Hitelintézetet terheli" (u. o. Népszava, 1934. I. 10.) E terv bírálatára sokak számára talán elegendő is volna idézni L. Delsinne-t a „Peuple” 1933. dec. 1-i számából, aki szerint „a tervet nehézipari és pénzügyi körök bizonyos szimpátiával fogadták”, mindamellett három rövid megjegyzést a magunk részéről is hozzá akarunk fűzni: 1. Ez a kártalanításos kisajátítás nem egyéb, mint a fentebb említett, a Hitler, Mussolini és Roosevelttel által végrehajtott állami szanálása a bajbajutott bank és ipari vállalatoknak. 2. Bármily nagymérvű ilyen kisajátítás sem érinti a kapitalista társadalom strukturáját, aminthogy a vasut, posta, stb. állami kezelése nem jelenti a szocializmus kezdetét, sem az, ha „közérdekből” pl. vasutépítés, városrendezés vagy akár telepítés céljaira is történnek „kisajátítások”, mindaddig, amíg az állam szerepe és az osztályokhoz való viszonya ugyanaz marad. 3. E kisajátítás csak a tökemozgást a profit irányába segiténé elő, azt, hogy a válság következtében éppen a nagyiparok üzemeik kapacitásának kihasználatlansága folytán kellő rentabilitást elérni nem tudván állami segítséggel mobilizálják beinvestált tőkéiket a magángazdasági szektorban való elhelyezkedésbe, amelynek „növekvő produktívitasáról és növekvő rentabilitásáról” (Népsz. I. 10.) is gondoskodni kíván a terv, — vagy külföldi értékekbe való vonulásba, amelyek bántatlanságát a terv kifejezetten előírja (u. o.)

Azonban legyünk igazságosak: a terv nemcsak a kis- és nagykapitalistákról kíván gondoskodni, hanem mindenkiről, aminthogy a POP pártvezetősége a tervelfogadó kongresszus után „felhívást intéz nemcsak a munkásosztályhoz, hanem minden társadalmi osztályhoz, amelynek tagjai a gazdasági nyomoruság következtében szenvednek. Felszólít minden jóakaratu embert párt- és felekezeti különbségre való tekintet nélkül, hogy csatlakozzon ehhez az akcióhoz. (Népszava, 1934. I. 6.) És de Man, aki valamikor éppen a POB-nak a klerikálisokkal szemben elfoglalt toleráns álláspontja miatt volt ellenzékben, mintegy dokumentálni akarván nem a „marxista pártegyház”, hanem az anyaszentegyház kebelébe való megtérését, kongresszusi beszédében még külön ki is hangsúlyozza: „Az eszme nevében kell azokhoz fordulnunk, akik ma ellenséges pártokhoz tartoznak. A liberálisokat, nem a pártot, hanem az embereket, közreműködésre szólítjuk fel. Elmehetünk az őszinte katolikusokhoz és megmondhatjuk nekik, hogy munkatervünkben a pápai enciklikák gondolatai is megvalósulnak.” (Népszava. I. 6.) S ha már most a terv megadja az egyháznak is, ami az egyházé, joggal felvetődik a kérdés, hogy mit kíván nyújtani a terv — a munkásságnak. De Man fenti beszédében megemlékszik a munkanélküliekről: „A mai rendszer válságából új helyzet támad. A munkanélküliséget állandósítja és a proletárság negyedik rendjén kívül megteremti az ötödik rendet, a munkanélküliek rendjét. Az a veszedelem fenyeget bennünket, hogy a szervezett munkásosztályon kívül olyan társadalmi réteg keletkezik, amelynek érdekei nem azonosak a még rendszeresen dolgozó munkások érdekeivel” (u. o.) Minthogy éppen ennek a veszedelemnek, már t. i. a munkanélküliséggel járó radikalizálódásnak a megakadályozására készült a terv, természetes, hogy a tervben magában a munkanélküliekről, a munkanélküli segélyről, a munkanélküliség intézményes gazdaságpolitikai megszüntetéséről egy szó sincsen. De Man azonban legalább az előbeszédben

nem hunyhat szemet az előtt, hogy a „munkanélküliség következményeit (a munkásság kettészakadását) a munkanélküliség megszüntetésével kell elhárítani.“ (Népszava, I. 6.) Pszichológiai elméletéhez hiven azonban e probléma megoldását nem gazdasági, hanem erkölcsi és lelki síkban látja. A munkanélküliek körében terjeszteni kell azt a gondolatot, hogy a munkanélküliség mérénylet a józan ész ellen és ezért kell eltűnnie“ (u. o.) Nem sokkal biztatóbbak azonban a munkában levő munkások számára tartogatott tervek sem: lényegesen kevesebbek, mint akár a Carta del Lavoro, akár a hitleri 25 pont vagy a Roosevelt-i munkakódex ígéretei és amellett lényegesen könnyebb meg nem tartani őket amazokénél. Mindössze két pont foglalkozik kifejezetten munkáskérdéssel, a „Terv általános célkitűzései“ 4. és 8. pontja.: 4. „Munkapolitika, amelynek célja a munkaidő leszállítása és a bérek szabványosítása munkaszerveződési hivatal felállítására útján: a szakszervezetek törvényes elismerése, paritásos döntőbíróóságok, kollektív szerződések, bérminimum megállapítása.“ 8. „Olyan szociálpolitika, amely a költségvetési fölöslegek felhasználásával megalkotja a társadalmi biztosítás teljes szervezetét az alkalmazottak és a munkáltatók kellő hozzájárulásaira építve.“ (Népszava, I. 12.)

Mi ebben a szocializmus vagy legalább is az új társadalomra való törekvés, — nem is kérdezzük. A szociálpolitikának ez a programja, amely a kapitalista gazdálkodás fölöslegeire épít a válság kellős közepében még a jövőbeli kilátásokat illetőleg is rosszhiszeműségre vall és egyszerűen elárulja, hogy semmi egyéb, mint kapitalista szociálpolitika, a polgári társadalom olyan manővere, amely úgy ad, hogy elvesz, és amellett letartja, elaltatja az ellenszegülő erőket. Nem nehéz ezt az elaltatási szándékot az egész tervből kiolvasni, de aki nem tudná, annak de Man nyíltan is megmondja: „Ily körülmények között (ha t. i. minden figyelem a tervre koncentrálódik) azt hiszem, hogy az egységfront kérdése magától el fog tűnni.“ (Varga-Bericht.) De beszél ő világosabban is: „Mit tudnak a szélsőbaloldaliak a terv ellen vetni? Hogy egy vegyes gazdaságot készítsünk elő? Erre csak azt felelhetjük, hogy mi Belgiumban ott kezdjük a vegyes gazdaság megteremtését, ahol ők odaát abba hagyták“ (u. o.) És hogy teljes legyen a megtévesztés, a terv lezögezi: „A Szociális Kutatások Bizottsága részletesen mérlegeli ezeknek a célkitűzéseknek a megvalósíthatóságát és kidolgoz egy ötéves tervet, amelynek alapján a belső fogyasztóképeség legalább 50 százalékos emelkedését három év alatt, a 100 százalékos emelkedését öv év alatt el lehet érni.“ (Népszava, 1934. I. 12.) N. B. nem anno 1934-től, hanem majd akkortól kezdve, öt év alatt, amikor a belga szocialista párt „minden alkotmányos eszközzel“ folytatott küzdelemmel „minden jóakaratu ember támogatásával párt és felekezeti különbség nélkül“ (Népszava, I. 6.) a kormányra, illetve (bocsánat) a hatalomra kerül.

Viszont helytelen volna ezt a tervet, mint utópiát tekinteni. Sok tekintetben nagyon is a jelent foglalja magában és pedig a tényleges helyzet pszichológiai lecsapódását, tükröződését a demagógia prizmjában keresztül. Mert pl. a terv büszkesége, a baloldali manőver főoszlopa, a vegyes gazdaság rendszere már ma virágjában van Belgiumban. A Belga Munkásbank (BBT) és a kapitalisták birtokában levő közös textilvállalatok, bányák, építővállalatok, vegyigyárak, sőt gyarmati vállalatok, amelyeknek a részvényeit a tőzsdén jegyzik és amelyek igazgatóságában a szociáldemokratapárt, szakszervezetek és szövetkezetek vezetői együtt ülnek a belga fináncctőke nagyjaival, ideális megvalósulását mutatják a vegyes gazdálkodásnak. És ebből a szempontból egyáltalán nem megokolt az a pánik, amelyet a fentemlített Belga Munkásbank márciusban bekövetkezett összeomlása és az állam által végbevitt szanalás formája kiváltott. Ellenkezőleg: a terv megvalósulásának igen gyors és frappáns etappeját kell látni benne: azzal hogy a belga kormány a szanalás céljaira a szövetkezeteknek 150 millió frank kölcsönt nyújtott, azzal,

hogy ennek ellenében a párt és szövetkezetek összes ingó és ingatlan vagyonát, a brüsszeli, genti és a többi ipari centrumok büszke „népházait“ zálogként lefoglalta és pénzügyi tevékenységük fölött ellenőrzést gyakorol. — mindezzel megvalósította a „hitelélet és kulcsiparok“ egy jelentős részének társadalmasítását.

S ezen a ponton már mutatkozik is a terv előnye: ugyanazt, amit a német és osztrák polgárság csak puccsal és fegyverrel tudott elérni, t. i. a munkásintézmények vagyonának „nacionalizálását“, a belga polgárságnak, a de Man-alkotta terv utmutatásai szerint, sikerült békésen, vér és vas nélkül, egyszerű pénzügyi operációval véghezvinni.

A Belga Munkásbank bukása tehát nem „élő cáfolat“ a de Man-i tervre, mint ahogy sokan még a baloldalon is felfogják, hanem igazolása. És egyben utmutatás arra a francia, holland, dán, magyar szociáldemokratapártok részére, melyek szintén hozzáfogtak, hogy megalkossák a maguk „munkaterveit“, hogy hogyan kell elébbemenni a fasizálódásnak és beágyazni magukat szellemi és anyagi javaikkal a fasiszta kapitalista államtestbe.

SZERGEJ JESZENIN VERSEIBŐL

Fordította: KOVALCSIK PÁL (Turócszentmárton)

EZÜSTÖS ÓRÁN

*Ezüstös órán, mikor az éj
Sötét ujára fűzi a holdat,
Vajjon a bolondos fülemüle
Szerelmesen kinek dalolhat?
Tud-e most valaki szeretni még?
Mikor minden szív kormos tűzben ég.
S bár mindannyian ifjak vagyunk
Új kapukat nyitogatunk.
Eldobáltuk a ritka szavakat,
Csak az erő nyitja a zárat.
Mit jelent a nap s a csillagmíriád?
A lázadt sokaság arany folyamát.
Mit jelent India? Tolsztoj mit ér?
Értelmük fölött átsapott a szél.
Most a kézubbonyos, ifju emberek
Magasabbak, mint a csillagos egek.*

ÁLLATOK ÉS EMBEREK

A t e h é n

*Az öregségtől fogai kihulltak.
Sok év szarvára száz rovátkát vésett.
Az ittas csordás egyre csak ütötte
A réten kint, hol csöndben legelészett.*

*Szive már csak nyugodalmat óhajt, —
S az istállóban egerek kínozzák.
Valaha rég kőcsi borja is volt,
Fehér lábu, rózsás orru jószág.*